

ONOMASTICA

№. 11

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

СТУДІЇ З НАЗВОЗНАВСТВА

I

**СЛОВ'ЯНСЬКИЙ НАЗОВНИЧИЙ ФОЛКЛЬОР
У КАНАДІ**

STUDIES IN ONOMASTICS I

Вінніпег

1956

Канада

Накладом Української Вільної Академії Наук

diasporiana.org.ua

НАЙБІЛЬША НАДІЯ НА ПОСТУП ЛЮДСТВА – В КООПЕРАЦІЇ

Під час коли в конкуренційній системі переважав і буде переважати клич “ДІЛИ І ПАНУЙ”, підставою кооперації все була і буде Є Д Н І С Т Ь, основана на дружбі, добрій волі і взаємному добробуті.

Піддержуйте тому кооперацію! Вступайте в члени!

Користайте з обслуг! Жадайте інформацій!

**Carpathia Credit Union
Society Ltd.**

862 Main Street

Winnipeg, Man.

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК

Серія: НАЗВОЗНАВСТВО

Ч. 11.

ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

СТУДІЇ З НАЗВОЗНАВСТВА

I

**СЛОВ'ЯНСЬКИЙ НАЗОВНИЧИЙ ФОЛКЛОР
У КАНАДІ**

ВІННІПЕГ

1956

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Printed by
The New Pathway, 184 Alexander Avenue, Winnipeg, Manitoba, Canada

CANADIAN SLAVIC NAMLORE

Resumee

In this treatise, the author presents a full scheme of the types of namelore illustrating his theoretical classification with the material gathered among Slavic settlers in Canada, in 1949-55. He distinguishes and defines the following categories of namelore:

1. Folk tales, oral traditions and legends about the names,
2. Folk etymologies of names,
3. Tabooed names,
4. Proverbs and popular sayings about names.

The following is the list of names discussed in each group: Alberta (4), Assiniboine, Sask. Man. (2), Babyna Doly-na, Sask. (2), Beausejour (2), Birds Hill, Man. (1), Canada (1, 4), Clear Lake, Man. (2), Cooks Creek, Man. (2), Creighton, Ont. (2), Crooked Lake, Sask. (2), Dalmeny, Sask. (2), Dominion City, Man. (2), Egg Lake, Alta. (2), Emerson, Man. (2), Ethelbert, Man. (2), Fort Rouge, Man. (2), Fort William, Ont. (2), Jaroslav, Man. (1), Hayes, Sask. (1), Hory, Sask. (2), Galicia, Man. (3), Keatley, Sask. (3), Khutir, Man. (2), Komarno, Man. (2), Krasne, Sask. (1), Kuroki, Sask. (1), Lake du Bonnet, Man. (2), Manitoba, (3), Medicine Hat, Alta. (1), Moose Jaw, Sask. (1), Myrnam, Alta. (2), Okanagan, B. C. (1), Okno, Man. (1), Ottawa, Ont. (4), Peacedale, Sask. (3), Piapot, Sask. (1), Pleasant Home, Man. (3), Plumridge School, Man. (3), Q'Appelles, Sask. (1), Radymno, Alta. (1), Rapid City, Man. (2), Regina, Sask. (2), Round Lake, Sask. (2), Ruthenia, Man. (1), Saltcoats,

Sask. (2), Sault Ste. Marie, Ont. (2), Selkirk, Man. (2), Seven Persons, Alta. (1), Shandro, Alta. (1), Shevchenko, Man. (3), Sifton, Man. (2), St. Agathe, Man. (2), Stuartburn, Man. (2), Tarnov, Man. (1), Thick Bush, Sask. (2), Thorold, Ont. (2), Vita, Man. (3), Wilno, Ont. (1), Winnipeg, Man. (2, 3), Winnipeg Lake, Man. (1), Ukraine, Man., Sask. (1), Zelena, Man. (2).

I. ВСТУПНІ УВАГИ

Взаємини між фолкльором (народною словесністю) й назовництвом досі в науці остаточно не з'ясовані й вичерпно не опрацьовані. Те що англійсько-американська наука називає *onomelore* (тобто "назовничий фолкльор") охоплює звичайно оповідання, перекази й легенди про назви. Рідше згадуються в цій ділянці т. зв. табуовані назви, а вже дуже рідко інші вияви народньої творчости, як напр. приказки-прислів'я про назви, народні етимології назов, тощо.

В 1952 р. на конференції Етнографічної Секції Української Вільної Академії (УВАН) у Нью Йорку дня 26 червня в доповіді п. н. "Ономастика й фолкльор" я намагався дати систематику всього матеріалу так на основі дотеперішніх праць у цій ділянці, як головно на основі нових американсько-канадійських записів, які я в міжчасі зібрав на терені Нового Світу.

На цьому місці хочу обмежитися в матеріалі передусім до Канади й канадійських географічних назов та прослідити, як вони відзеркалюються в народній словесності.

В загальному можна відрізнити такі головні категорії слов'янського, зокрема ж українського назовничого фолкльору в цій країні:

- 1) Оповідання, перекази й легенди про назви;
- 2) Народні етимології назов;
- 3) Назовниче табу;
- 4) Приказки й приповідки зв'язані з назвами й інші вияви назовничого фолкльору.

Пригляньмося цим категоріям кожній зокрема та поробім відповідні висновки.

II. ОПОВІДАННЯ, ПЕРЕКАЗИ І ЛЕГЕНДИ ПРО МІСЦЕВІ НАЗВИ.

В народних описових поясненнях назв треба відрізнити три основні типи передусім з уваги на зближеність цих пояснень до історичної правди. З цього погляду найбільш "історичні" будуть оповідання очевидців про надавання одної, чи другої назви й подробиці, зв'язані з цією подією. Найменш "історичні" будуть легенди про походження назов, себто довільні пізніші оповідання, що мають на меті пояснити значення даної назви й її початок легендарними подіями, чи особами. По середині стоять перекази про походження назов. Ці останні відрізняються від оповідань тим, що походять не від очевидців надавання назви, а від осіб, що жили пізніше й чули від старших про початки осель і їхніх назов. Перекази можна назвати теж історичними традиціями про місцеві назви.

Для ілюстрації оповідань і переказів про назви подаємо два записи про початок тої самої назви в Манітобі — "Україна". Один походить від очевидця цієї події Д. Романчича з Келд, Ман., а другий від молодого уродженця Канади С. Гещука з Вінніпегу, що знає традицію про походження цієї назви й передає її, стаючи тим самим творцем народного переказу.

Ось обидва тексти:

1. Оповідання про назву "Україна" в Манітобі.

Дня 6 травня 1897 р... яких 10 миль далі за Сифтоном ми заночували серед ліса... Зайшла мова про те, як би назвати ту околицю, ту майбутню колонію. Серед різних проєктованих назов Бодруг подав думку назвати ту колонію "Україна". Юрко Сиротюк постояв за тою Бодруговою думкою і ми всі згодилися

охрестити ту околицю "Україна". Павло Вуд записав собі до нотатки нашу "ухвалу" та обіцяв повідомити про неї бюро іміграційних справ в Оттаві. Пізніше наші поселенці в цій околиці, Василь Стандрик і Дмитро Рівняк вислали петицію куди треба. Як перейшла туди залізниця в 1898 році, то і залізничну станцію назвали там "Україна".

(1949, Дмитро Романчич, Келд, Ган.).

2. Переказ (історична традиція):

Вісім миль на північ від Шифтону є маленьке місто Україна. У місті є два штори, школа, пошта, галя і церква. Люди тут фермерують, але земля не є дуже добра і тому фермері також тримають корови, кури і свині. Дороги до цього міста... отворені "гарам" лише коли сухо, але "коля" іде через місто кожний день.

Люди тут всі українці і так як у Старім Краю вони збираються на Різдво і співають наші коляди і святкують так само, як люди в Старім Краю святкували. Також чотири милі на захід від Шифтону є школа, яка називається "Україна Скул". Та школа не є коло ніякого міста, але так як ми кличемо "школа на фармах".

Люди в цій околиці також всі українці, які приїхали недавно з Старого Краю. Багато їх ще мають свої українські убрання і вбираються так як вони вбиралися в Старім Краю. Вони принесли з собою багато традиції з Старого Краю і навіть уміють танцювати козака, коломийки і голуба. Ці люди тримають нас дуже близько до України і власне на спомин Рідного Краю вони назвали цю околицю і школу "Україна".

(3. IV. 1954, Степан Генцук, Вінніпег).

Як приклад легенди про походження назви подаємо пояснення назви Вінніпезького озера — Вінніпег лейк у Манітобі:

3. **Вінніпег лейк** — то індіанське слово означає "мутну воду". Кажуть, як одна індіанська богиня пі-

шла купатися в це озеро, то так закаламутила воду, що вона з того часу ніколи не вичистилася й остала на віки каламутною...

(1949, Вінніпег, Ман., І. Шах).

Ці три приклади ілюструють нам як не мога краще характер трьох типів назовничого фольклору: оповідання, перекази й легенди. Нижче подаємо матеріал, призьбраний в рр. 1949—1955 у Канаді.

а) ОПОВІДАНИЯ ПРО НАЗВИ

4. Назва школи “Україна” в Саскачевані.

В тому часі, коли організовано школу, то німець Павло Башель був секретарем і сам дав ім'я школи “Етерофілд”, не спитавши нікого, чи хто любить ім'я чи ні. Але люди наразі завважили, що це ім'я німецьке, а дистрикт чисто український. Зараз перший тростіз вніс, щоб змінити це ім'я на українське, що і сталося. Післали до Реджайної, що люди хочуть змінити і прийшло, що вони годяться на зміну...

(18. II. 1955, Горлиц, Саск., Н. Мігайчук).

5. Як повстала назва “Рутінія” в Манітобі?

Назва “Рутінія” повстала так само, як і другі назви в околицях цієї місцевости, напр. Львів, Київ, Зоря, Петлюра, і щось подібного. Наші перші піонери, які прибули сюди з рідних земель України, вважали себе українцями, хоч у ту пору називали себе русинами. І з тої причини назвали школу “Рутінія”. Відтак пізніше повстала пошта і її також назвали “Рутінія”. І з тої назви повстала околиця звана яко “Рутінія”.

І ті наші перші піонери, які прибули з рідних земель України, хоч вони себе називали русинами, то це не означало, що вони були росіянами (москалями), чи поляками. Вони — як я вже сказав — були справдішніми українцями.

(19. V. 1953, Россбурн, Ман., Г. Бойчук).

6. Походження назви “Шандро” в Алберті

“Шандро” — то прийшли туди перші люди і їх дуже велика фамілія була. А найстарший син Ей Ес Шандро, то він був наш посол та — як кажуть — мембер оф парламент. Він там був яких двадцять років у парламенті. То ми всі знали його і він ходив поміж люди . . . Це був рісл пайонір з тої кантрії, що ми прийшли. Ми знали, що Шандро пост оффіс було, але я думаю, що це тому, що Шандро — велика фамілія була, то наша пошта називалася “Шандро”.

(30. 8. 1953, Калгарі, Алб., І. Павлюк).

7. Як прийшло до назви школи “Радимно” в Алберті.

В той час в Алберті шкільним організатором був Флечер, англісць. Він викликав мітінг і вибрали трьох тростизів. І ми подали назву того дистрикту шкільного “Радимно”. Це було наше сусідське невеличке місто в Галичині, в ярославським повіті. Це zorganizували в 1912 році, 1913 побудували шкільний будинок, а в 1914 розпочалася шкільна наука. Першим нашим учителем був українець, М. Лучкович, що пізніше був першим послом до домініяльного парламентау.

(24. II. 1949, Гр. Козяк, Едмонтон).

8. Про початки оселі й назви “Красне” в Саскачевані.

“Красне” лежить між Винніярд і Пунічай. Це ліс і озеро були в часі, як ми осілися на гомстадах. До міст було далеко, отож нас кількох свідоміших постановили спробувати, чи не дістали б пошту десь ближче. Департамент Пошти одобрив нашу аплікацію. Тепер нам треба було знайти відповідного чоловіка і хату до тримання пошти і zarazом назви. Ми зійшлися 10 листопада, 1912 року, до хати Івана Кармазина і на цих зборах рішили. Іван Кармазин прийнявся тримати пошту, бо мав хлопця, що скінчив 4-й грейд у школі, отже міг уже дещо відписати. А

що Іван Кармазин приїхав до Канади з села "Красне", повіт Скалат, Галичина, отож збори погодилися, щоб пошта звалась "Красне", а з тим і околиця. По зборах той 12-літній хлопчина відписав до Поштового Департаменту і там прийняли назву "Красне", а на весні 1913 р. ми вже мали пошту близько зо своєю рідно-українською назвою.

Ця пошта існувала і обслуговувала фермерів по-верх 20 літ, аж фармарі ліси понищили, дороги поробили, кіньми й автами почали їздити. І тоді і до міст зробилось ближче. А особливо СПР зробив дорогу до Вішарт. Наша пошта не могла оплачуватися, бо фармарі їхали до міст за орудками, то і пошту надавали в містах. Через це і пошту на "Красне" зліквідовано. Однак ця назва поширена на наш округ і на мапі є зазначена.

(26. II. 1950, Іван Білінський, Пунічай, Саск.).

б) ПЕРЕКАЗИ ПРО НАЗВИ.

Звідки взялася назва Канада?

Канада це індіанське слово, яке означає "село". Французький подорожник-відкривець Джек Картіє перший уживав цієї назви на своїх географічних мапах. Та він не називав ще теперішньої канадійської території Канадою.

Картіє шукав коротшої дороги з Європи до азійської Індії, і коли в році 1534 заплив до заливу св. Лаврентія, йому здавалося, що він дійсно ту дорогу знайшов. Він плів рікою вгору якийсь час у надії, що знайде пролив, що лучить Атлантийський океан із західнім морем, яке згідно з його припущенням мало сягати аж до Індій.

Коли в дорозі захопила його пізня осінь, і ріка почала замерзати, він вернувся назад до Франції. Слідуючого року він пустився знову в подорож до заливу св. Лаврентія і аж тоді довідався, що це була ріка із солодкою водою, а не морський пролив до Індії.

Він заплив вгору рікою аж до того місця, де тепер місто Монреал. З ним їхали також два індіани. Коли він запитав їх, як називається та група домів над рікою, вони сказали, що це є “Канада”, значить село або оселя, де живуть люди їхнього племені.

Картіє відтоді уживав цього слова на означення дальших осель над рікою. І так зазначував їх на своїх мапах після бігу ріки, як “Долішня і Горішня Канада”. Коли опісля інші подорожники почали відкривати дальші простори, вони вже вживали тої назви. З часом ця назва поширилася на всю територію від Атлантику до Тихого океану.

(1949, Вінніпег, Ман., С. Ковбель).

Про назву “Ассінібойн” у Манітобі.

Це ім'я білі люди дали ріці на пам'ять тих індіан, що раз-по-раз приходили з Америки жити коло цієї ріки. Цих індіан називали “ті, що варять камінням”, бо вони кидали розпечені каміння до води в посудині, щоб вода кипіла. У їх мові камінь називався “ассіні”, а “ті що варять” називалися “бойн”.

(2. II. 1955, Вінніпег, панна Е. Саміла).

Назва “Гейс” (Hays), Саскачеван.

Назва місцевости Hays у Саскачевані мала повстати від клича до биків у ярмі, коли ними керується наліво (чи направо?) і погонич кличе “гайса або “гойса” (по-англ. hal). Коли наші перші поселенці орали биками і викрикували “гайса!”, то сусіди англійці переймали це слово і зразу називали ним погонича і плугаторів, а опісля перенесено цю назву на цілу околицю — як говорить передання.

(25. 14. 1954, Бегревіл, Алта, П. Зварич).

Назва “Мус Джо” (Moose Jaw), Саскачеван.

Перші піонери мали такий ред-ривер-корт і їм зломалося колесо та їй не могли далі їхати. Тоді дістали цоку від муса та їй віз злагодили, і дали назву місту.

(30. VII., 1953, Мус Джо, Саск., А. Васлей).

Окно, Ман.

То пошту так назвали наші тато — (Степан Лагодівський, Я. Р.) і Никола Пікуш. Бо то вони були там близько в Старім Краю і там так само називалася: “Окно” по-польски, “Вікно” по-нашому... Пікуш був буковинец. У Буковині є “Окно”, чи “Вікно” село. — Тепер воно зреорганізоване: нема того “Окна”, тільки до Арборґ належит. Они вибрали пошту звідтам, але все їдно, околиця так називаєся. Дистрик назвали “Окно” 1914-го року.

(18. 9. 1955, Рівerton, Ман., пані Е. Романюкова).

Тарнов (школа), Ман.

Тут зайшли наші люди 10-го і 11-го року. “Тарнов” школу заснували 1914-го року, а 15-го докінчили будувати. То наші тато (Степан Лагодівський, Я. Р.) так назвали. То їх село було в Старім Краю...

(18. 9. 1955, Рівerton, Ман., пані Е. Романюкова).

Ярослав, Ман.

То Іван Кардашинський, тогово дідо, засів ту в 1907-ім році. Він був з-під Ярослава з Старого Краю. І як ми збудували 1914-го року школу, він каже: “Нехай сі лиши́т по мені пам’ятка, назвем ту школу “Ярослав”. А в 1923-ім році я вже ту мешкав і дістав пошту. А вже був дистрик “Ярослав”, то і пошту назвали “Ярослав”.

(17. 9. 1955, Ярослав Ман., Й. Ожех).

Назва “Паяпот” (Pajopot). Саскачеван.

Паяпот є місто між Свифт Корент і Медисин Гет. Як будували Сіпіярську треку, то індіани дуже не любили, що білий чоловік прийшов та й бере їм землю. Тай уже вони прийшли там, де Паяпот тепер стоїть й індіанський чіф (називався Паяпот) став там та не хотів їх допустити далше, бо він собі збудував там цельту.

І вони мали дуже великий клопіт із ними. І однак вони збудували ту треку, але була велика бійка. Тай то місто дістало своє ім'я від чіф Паяпот.

(30. VIII. 1953, Мус Лжо, Саск., А. Васлей).

Назва "Курокі", Саскачеван.

Тепер хочу вам сказати про Куроки. Курока — назва могла повстати з індіанського племена, бо там є недалеко резерва індіанська. І так само і Вадина, коло Куроків.

(14. VIII. 1953, Куроки, Саск., К. Батюк).

Спокійна Долина

Долина Оканаган... Ця назва походить від індіанського слова "оканаган", що значить "спокій" або "тиша". Отже вся назва означає "Спокійна Долина"...

(1951, Я. Крестинський).

Як зразок переказу про назву з середовища інших слов'ян, поляків, у Канаді може послужити пояснення назви "Вільно" в Онтаріо, що його подає о. Ст. Кондзюлка в (рукописній) історії цієї оселі:

Wilno, Ontario

Powiadają potomni kanadyjskiego Wilna, że kiedy w latach 1880-ych szukano nazwy dla owej polskiej osady, wybrano nazwę Wilno, celem uczczenia swego duchowego przewodnika ks. W. Dembskiego, rodem z Wilna, proboszcza tej polskiej osady w Kanadzie...*)

Інший переказ про походження назов осель в Алберті подає фермер-поляк, Й. Булянда з Редкліф, Алберта (1953):

*) В цьому тексті упрощено з технічних причин польський правопис; цілий рукопис о. Кондзюлки писаний польською літературною мовою.

Redcliff, Alberta

I za to sie Redklif nazywa: te gurki kouo riwera sou cyrwone. Moze jakis' pindziesiont roki ja pytau staryk ludzi: Redklif sie nazywa, bo te gury sou cyrwone coukiem.

Seven Persons, Alberta

Nalez'li siedem osup tam zabityk. Jak nas'li, to nazwali "Siedem persons".

в) ЛЕГЕНДИ ПРО НАЗВИ.

Про назву "Бирдс Гил", Манітоба.

Спочатку Гічіманіту сотворив небо і землю. Тут була ріка "Ред Ривер". Та ріка, плила на північ, і кожного року була потопа. Як потопа була, то всі птахи намагалися повтікати на вищу землю. У долині "Ред Ривер" була лише одна гора і на цій горі всі птахи побудували свої гнізда.

Роки минули й вода в ріці, щораз рідше виливалася поза свої береги, але птахи, які з півдня поверталися, далі гніздилися на горі.

Воювали два племена індіян — "Ожібвей" проти "Крі". Ці індіани, як були голодні, то йшли на гору застрілити птаха, і вони все знали, як ворог підходив, бо всі птахи розліталися. більш як пів року.

Тому називається ця гора "Бирдс Гил".

(9. II. 1955, Вінніпег, Ман., Міля Арабська).

А ось одна з легенд про оселю "Медісін Гат" в Алберті, як її розказує згаданий уже фермер-поляк Булянда з Редкліф (1953):

Medicin Hat, Alberta

Kiedys' wutca indian handlowau medecynou. I on tom set i go tam zabili. Zostau tylko kapelus. To podobno ma byc' prawda.

Про назву річки К'Апел у Саскачевані.

Діялось це, кажуть, у Канаді під час французького режиму. Молодий французький торговець спішив

човном по ріці, щоб скорше дістатися до дому своєї нареченої. Весілля за два дні, а він не бачився з нею

Веслує він і роздумує, коли це чує, що хтось його кличе — якийсь голос дівчини. Обзирається і собі кличе:

“К’Апел, к’апел”, що значить: “Хто кличе, хто кличе?”. Але ніхто більше не обзивався. І, кажуть, що коли він дістався до дому своєї нареченої, застав похорон. Минулого вечора, коли то він чув голос, його наречена у гарячці кликала його й зараз по цім померла.

І тому ця річка називається “К’Апел”.

(2. II. 1955, Вінніпег, панна Є. С. Кирилук).

ІІІ. НАРОДНІ ЕТИМОЛОГІЇ КАНАДІЙСЬКИХ МІСЦЕВИХ НАЗОВ.

“Кожний нарід намагається вичути в чужих словах свою рідну мову, намагається зробити ці слова зрозумілими для себе, зв'язати їх у пам'яті з рідним словниковим матеріалом, одягнути їх в убрання рідної мови, одне слово: він намагається їх перетравити”. — Ці уваги, якими Роман Смаль-Стоцький починає свою працю про українські народні етимології²⁾, можна в 100 відсотках віднести й до місцевих назв узагалі, а в Канаді зокрема.

Місцеві назви, що ясні своєю формальною будовою й значенням простолюду розуміє й пояснює без труднощів. Отак напр. назву села **Комарна**³⁾ недалеко Вінніпегу в Манітобі нарід пояснює, що це:

“околиця повна комарів; бушлями їх можна мірити: раз навіть загризли дитину” (з записів у терені 1954 р.).

Ніяких труднощів немає у поясненні інших назв того типу, таких як напр. **Бабина Долина**, Саск. (“старша віком вдова, від якої пішла назва цієї долини”, пор. “Канадійські місцеві назви українського походження”

²⁾ R. Smal-Stocki: *Ukrainskie etymologie ludowe*, Prace Filologiczne, t. 12, Warszawa 1927, стор. 421.

³⁾ Опираючися на офіційні джерела, я визнав у 1949 р. **Комарно** за переміщену назву з Зах. України, пор. “Канадійські місцеві назви українського походження”, УВАН Назвознавство, ч. 2, Вінніпег 1951, стор. 43-4. Досить довго велася опісля дискусія з представниками словацької групи в Канаді, що хотіли визнати **Комарно** за назву переміщену з Словащини. Тим часом тереновий дослід у 1954 р. виявив, що 1) ані українців, ані словаків із місцевостей **Комарно** там немає, що важливіше 2) нарід — всупереч офіційній формі — вживає назви **Комарна**, до **Комарної** і т. д. У висліді треба визнати цю назву не за переміщену з Європи, як хочуть напр. офіційні джерела, а за українсько-канадійський топонімичний новотвір, що був створений нашими першими поселенцями на місці без впливу старокрайового **Комарна**.

стор. 13), **Гори**, Саск. (“від властивостей терену”, пор. там же, стор. 26), **Зелена**, Ман. (“від... слова “зелена”, там-таки стор. 33), **Мирнам**, Алта (від слів “мир” і “нам”, там-таки, стор. 52), **Хутір**, Ман. (“взята з означення більших господарств... “хутір”, там-таки, стор. 77), і б. ін. Такі й тим подібні назви нарід відчуває як свої, рідні, і не тільки їх вповні розуміє й уживає в повправній формі, але не змінює без причини.

Інакше виглядає справа з назвами, що незрозумілі ані формально, ані значенево. В таких випадках простолюди відносяться до них так, як відносяться до звичайних слів (апелітивів), “перетравлює” їх — вживаючи влучно означення Р. Смаль-Стоцького — зн. в’яже їх із найближчим словом так щодо форми, як і щодо значення. Як приклад може послужити назва **Клір Лейк** у Манітобі. Є це звичайна описова назва англійського походження, яка відзначає “чисту воду в озері” — Clear Lake. Наші люди, що прийшли в ті сторони й ще не знали англійської мови, чуючи назву Клір Лейк, сполучали її форму з більш зрозумілим собі словом “крілик” і в висліді цієї мовної асиміляції вийшла народня назва **Крілик**, якої ще й досі вживають в околиці Клір Лейку: “іде на Крілик, приїхав з Крілика, був на Крілику” і т. п.

Д-р О. Старчук із Албертійського університету у праці “Буковинська еміграція в Канаді” (рукопис) згадує назву “Егг Лейк” в Алберті, стверджуючи, що перші наші “поселенці називали по-своєму “Іглики”. В цьому випадку знову маємо формальну й значенево адідеацію до слова “ігла”, поль. “ігла” й “перетравлення” англійської назви на свій лад.

Таких випадків “народної етимології”, тобто (а) зв’язування незрозумілої назви з власним мовним матеріалом, а далі (б) переміни (деформації, чи трансформації) звукової форми оригінальної назви, в Канаді розмірно велика кількість. На жаль, ця народня етимологія досі не зібрана й поволі зникає відповідно до піднесення освіти широких кол української спільноти в цій країні та поширення знання англійської, аж то й французької мови. Здебільшого відносяться до народніх ети-

мологій із насмішливістю й під цим кутом бачення навіть інтелігентські сфери вживають час-до-часу жартома назов деформованих на основі народної етимології.

Народна етимологія географічних назов узагалі, а в Канаді зокрема, це частина духової народної творчости й тим самим належить більше до етнографії й етнології, ніж до мовознавства, чи ономастики. Як типовий вияв фолкльору, народна етимологія назов займає рівнорядне місце побіч оповідань, переказів, легенд в систематиці всіх родів усної словесности. Ближче я займався тими справами в окремих статтях:

Як нарід пояснює собі місцеві назви?, Життя і Знання, ч. 12, Львів 1937, стор. 361 - 2; — розділ про народні етимології в праці: *Nazwy geograficzne Wojkowzszczyzny*, Львів 1937, стор. 190 - 6; та доповідь на 3-ій Міжнародний Конгрес Славістів у Београді 1939 п. н.: **Місцеві назви в українській народній етимології**, резюме надруковане в Саопштенья и реферати — книзі з'їзду, Београд 1939, стор. 52 - 5.

Відсилаючи зацікавлених до цих праць, хочемо на цьому місці подати нові факти із українсько-канадської дійсности, які не тільки вносять новий матеріал до справи, але й підтверджують висновки, до яких ми дійшли в наведених працях.

Ось цей матеріал:

1. НАЗВИ ЗМІНЕНІ В ЦІЛОМУ ПІД ВПЛИВОМ НАРОДНОЇ ЕТИМОЛОГІЇ:

Вро(д)жайна.

Назва столиці Саскачевану Regina в устах простолюддя звучить Вроджайна або Врожайна. Немає сумніву, що латинське слово regina “королева” — в англійській вимові: “Реджайна” — асимільовано до найближчого українського слова “урожайний, врожайний”. ніби “урожайна околиця”. Цей перехід був улегшений тим, що в українській народній мові в деяких говорах зберігається ще й досі старе “дж” на місці нового “ж”, напр. “меджи” зам. “межи, між”.

Дав мені, Дала (дали) мені.

Місцевість Dalmeny коло Норт Батлефорду в Саскачевані “зукраїнщена” — як подає проф. П. Юзик — на зрозуміле для простолюддя “Дав мені”, “Дала мені”, чи “Дали мені”.

Дикий Буш.

Англійська назва Thick Bush у Саскачевані асимілювалася повністю щодо першої частини “дикий”, а щодо другої, то в українсько-канадійських говорах стрічаємо слово “буш” у значенні “ліс, корчі, гущавина”. У висліді дістаємо замість “Грубий ліс” (як треба б очікувати відповідно до англійського оригіналу) — нову назву “Дикий буш”, змінену власне на основі народньої етимології, себто значеневого пов’язання з словом “дикий”.

Іглики.

Egg Lake в Алберті, як уже було вище згадано, перемінилося під впливом польського слова “ігла”, українського “ігла, голка” в здрібнілу форму “Іглики”. Щодо значення, то цю назву можна відносити або до мешканців у зв’язку з словом “голка” (отже: люди, що користуються голками, подібні до голок, тощо), а можна й віднести її теж і до шпилькових дерев, чи взагалі дерев, подібних до “ігли”.

Критна.

Місцевість Steighton в Онтаріо коло Содбурів народ зв’язав із найближчим словом “крити” й “українізував” цю назву на “Критна” (інформація від о. Яр. Ілієва з Содбурів).

Крілик.

Народна назва “Крілик” із англійського Clear Lake у Манітобі засвідчує як не мога краще українські звукові тенденції т. зв. навіддальну дисиміляцію звуків “р” та “л”, відому напр. із слова “ліворвер” — револьвер. Значеневе втотожнення з “кріликом” могло мати

ще й підтримку в таких назвах озер, як Rabbit Lake в Онтаріо, чи под.

Куркулик.

Українське слово “куркуль” (багатий селянин) лягло в основу назви Cucked Lake у Саскачевані. Українська назва прийнялася в здрібнілій формі “Куркулик” відповідно до частини “лейк” в англійській назві, яку втотожнено з українським наростком “-ик”.

Мерзон.

Англійське Emerson у Манітобі асимільовано в українській як “Мерзон” під впливом слова “мерзитися, мерзкий”. Єдине, що вражає в цій народній етимології, це наросток -он, одначе він міг виникнути під впливом самих слів, як “закон”, “батальйон”, “ешелон” і т. д., а теж і ймен, як “Агапон”, “Антон”, і т. п.

Ну та на!

Частину міста Саскатуну, Саск., що по-англійськи називається Nutana наші люди жартома називають “Ну та на!” зв’язуючи походження цієї назви з різними часом веселими історіями.

Равлик.

“Равликами” називають в Україні слимаків. Із звуковим комплексом англійського Round Lake (— “кругле озеро”) в Манітобі зв’язано це слово й так повстала нова назва “Равлик”.

Свинобой.

Індіанська назва річки Ассінібойн у Манітобі й Саскачевані вдоманилася в мові українсько-канадійського простолюддя як Свинобой, чи Свинобойня. Звукосподібність між обидвома назвами велика й нічого дивного, що асимільовано її між українцями в цій формі. В цьому випадку маємо до діла зо складним словом щодо форми й із пересувом значення (пор. вгорі пояснення назви “Ассінібойн”).

Сусисмарія.

Французька назва Scult Ste Marie в Онтаріо асимілювалася в українській мові до народної форми “Сус” із “Ісус” (через стадію: “Йсус”) та Марія. В народній свідомості ця назва зв'язана з словами “Ісус із Марії”.

Тироль.

Англійська назва Thorold в Онтаріо прийнялася в українській мові як “Тироль” — під впливом австрійської провінції.

2. НАЗВИ ЗМІНЕНІ ЧАСТКОВО ПІД ВПЛИВОМ НАРОДНОЇ ЕТИМОЛОГІЇ.

Божюри.

Французька назва Beausejour у Манітобі вживається в українців у формі “Божюри”, у поляків “Боже Дзюри” (зн. з повнісною асиміляцією). Українська форма має тільки в першій частині слово “Божий”, перейняте з незрозумілого “Босежур”.

Вініпюк.

Столиця Манітобі вживається часом із асимільованим наростком “-юк”, пор. пословицю:

“Коби мені до Вініпюку, там я найду хліба дрібку” (див. В. С. Плав'юк: “Приповідки”, Едмонтон 1946, стор. 47).

Кустрик(и).

Англійську назву Cooks Creek у Манітобі перероблено на “Кустрик” під впливом слова “куст - куц”. Теж і наросток цієї назви “-ик” український. Тут і там вживається множинної форми — “Кустрики”.

Лейдибони.

Англійсько-французька назва Lake du Bonnet в Манітобі асимілювалася в українських говорах околиці в формі “Лейдибони”. Є це часткова асиміляція, а саме зв'язання другої частини з “бонами”, відомими простолюддю ще з “Старого Краю”.

Муніципи.

Англійську назву Dominion City в Манітобі довкільні українці називають “Муніципи”, або “Мініципи” під впливом “цить-те”.

Ралісіта.

Манітобська Rapid City існує серед довкільних українських поселенців під назвою “Ралісіта”; тут асимільовано другу частину назви до слова “ситий”. Подібне явище стрічаємо в українсько-канадійському говорі Вінніпегу, де про міських робітників, що працюють у “сіті гол” кажуть — “працює у ситого”.

Селкрік.

Назву вулиці у Вінніпегу й назву місцевости Selkirk у Манітобі асимільовано частково до слова “крик”, можливо під впливом об’єктивних даних, тому що ця вулиця у Вінніпегу одна з рухливіших і більш гомінких, як усі бічні, резиденційні вулички.

Синдигат.

Французьку назву Ste. Agathe у Манітобі довкільне населення називає “Синдигат”, асоціюючи першу частину її з своїм словом “син”.

Солківці.

Назва “Солківці” у Саскачевані із англійського Saltcoats асимільована тільки наростком “-івці” під впливом багатьох українських назв того типу, як Іванівці, Братківці й т. п.

Фортвілія.

Англійське Fort William в Онтаріо асимілювалося серед поляків і українців як “Фортвілія” під впливом слова “вілія” — свят-вечір.

Футруж.

Французька назва Fort Rouge — частина Вінніпегу, звучить як “Футруж” в устах українських піонерів.

Тут асимільовано першу частину до назви стопи — в українсько-канадійському говорі “фут”.

Етильберок.

Місцевість Ethelberg у Манітобі відміняється за зразком українських слів на “-ок”, отже “Етильберок, з Етильберку, в Етильберку” і т. д.

Шифтон.

Англійське Sifton в Манітобі наш народ асоціював із словом “шифа” — корабель і змінив назву на “Шифтон”.

Штомбури.

Англійська назва Stuartburn у Манітобі прийнялася як “Штомбури” під впливом слова “стовбур” із деформованим початком “ш” замість “с” і зміною “м” на “в”, відомою в фонетичі західно-українських говорів.

IV. НАЗОВНИЧЕ ТАБУ.

“Табу” — як відомо, це уникання певних слів, чи висловів із-за певних причин, як напр. релігійних, соціальних, групових, чи особистих. Як термін “табу” взяте з полінезійських мов, де це слово визначало святу заборону, накладену жрецькими на якусь річ і саму “табуовану” річ. Цього терміну вживається звичайно в лінгвістиці, етнографії й соціології.

“Табу” на українському ґрунті має за собою низку окремих студій, починаючи від праць Ол. Цотебні, а кінчаючи найновішими студіями в цій ділянці Р. Смально-Стоцького. Власне майже без уваги в українській науці виліщено статтю цього останнього про Taboos on Animal Names in Ukrainian в журналі Лінгвістичної Асоціації Америки Language, том 26, ч. 4, Балтімор 1950, стор. 489-93. Автор подає там цікавий матеріал про “табу” тваринних назв в Україні, а саме:

1) ведмедя — якого називають “бурмило”, “бурч”, “вуйко”, “егзекутор”, “тот”, “тот старий”, “тот великий” і ін., оминаючи термін “медвідь”;

2) вовка — змінюючи його означення на “котюга”, “неситий”, “сіроманець”, “звір”, “песик” і т. п., і втікаючи від властивого слова “вовк”;

3) гадини — описуючи її як “та”, “довга”, “цезла”, “гога”, “та що в корчах сидить”, “єхида”, “погана”, “гаспид”, “плаз” і т. п.;

4) яструба — називаючи його описово “половик”, “халуга”, “каня”, “курохват” і ін., щоб тільки не вживати слова “яструб”.

Всі ці субституції замість властивих назв згаданих звірят зумовлені примітивною вірою в магію слова. Щоб “не викликати вовка з ліса”, простолюддя 1) “табуує” означення звірів, зн. виключає їхні стандартні

означення й 2) заступає їх описово іншими словами, так званими “евфемізмами”.

Р. Смаль-Стоцький видвигнув у своїй студії цікаву проблему з українського фолкльору й вона безперечно заслуговує на дальше опрацювання. Так напр. цікаво було б зібрати матеріал для “табу” й евфемізмів для слова “смерть” (напр. “косар”, “та з косою”, “та” і т. п.) та для багатьох інших слів і тям в українській народній традиції.

В назовництві (ономастиці) трапляються теж випадки “табу”; в основі їх лежить віра в магію назви, себто переконання, що коли хтось має (чи знає) назву, тим самим має (чи знає) річ, яка криється під назвою. Є напр. дані про те, що Рим мав спеціальну назву, відому тільки втаємниченим жрецам — її не виявляли, щоб саме місто не перейшло в руки небажаних, ворогів: маючи назву, вони легко могли б мати й саме місто. Це так звані “табуовані назви”, себто назви, які з цих чи інших причин не виявляються.

В ділянці особового назовництва “табу” ще частіше. В півн. Африці лікують дітей (а то й старших) тим, що змінюють назву, зн. недуга, яку тубільці вважають за “нечисту силу”, не повинна далі переслідувати людину, бо вона вже “не та стала”, тобто зо зміною назви, сама змінилася. Сюди — в дальшому — належать усякі модерні крипто- й псевдоніми, під якими скриваються з тих чи інших причин справжні імена.

Коли йде про канадійську дійсність, то тут “табуованих назв” більше в особовому назовництві, як у топоніміці. З цих чи інших причин багато людей змінюють свої назви тим більше, що така процедура небагато коштує й дуже легко її перевести офіційно...

“Табуовані назви місцевостей” у Канаді рідкі. Можливо, що вони існують чи існували серед примітивних аборигенів, індіан, ескімосів, тощо. В українсько-канадійському місцевому назовництві ми знайшли тільки один випадок “табуування” назви з естетично-сороміцьких мотивів. Йде тут про назву Peacedale (“долина миру”) у Саскачевані. Щоб оминати певні асоціації,

V. ПРИКАЗКИ Й ІНШІ ВИДИ НАЗОВНИЧОГО ФОЛКЛЬОРУ.

В фолклорі, що відноситься до місцевих назв, зустрічаємо окремий рід приказок, здебільшого римованих висказів про дану назву.

З українсько-канадійського фолклору можемо навести тут такі приклади:

“Без принади ніхто не їде до Канади” (Вінніпег, Ман.),

“В Вінніпегу не сиди, бо досидишся біди” (Вінніпег, Ман.),

“Коби мені до Вінніпку, там я найду хліба дрібку” (Плав'юк, Едмонтон, Алта),

“Манітоба — люди як худоба,
а в Алберті — всі обдерті” (Калґари, Алб.).

Є й неримовані приказки зв'язані з деякими назвами, як от:

“Америка — сестра, а Канада — мати” (Кірклэнд Лейк, Онт.),

“За цента козу би гнав до Вінніпегу” (Санді Лейк, Ман., Гаффорд, Саск.) і ін.

В усіх цих прикладах зміст пов'язаний не тільки з назвами, але й із місцевостями, чи країнами. Тільки в деяких випадках (головно в групі неримованих приказок) можна зв'язувати їх головно з назвами, а тільки посередньо з місцевостями. Отак напр. остання приказка може теж виступати в формі:

“За цента козу би гнав аж до Оттави” (Рівертон, Ман.), зн. тут саме місце не грає більшої ролі, йде передусім про назву, яка може змінитися подібно як у таких приказках як:

“Усі дороги ведуть до Києва” — ...“до Риму”, ...“до Парижу” і т. д.

VI. КІНЦЕВІ УВАГИ.

Ми розглянули повище головні типи українсько-канадійського назовничого фолкльору, ілюструючи їх призбираним матеріалом в більшості з уст фермерів-піонерів у цій країні. Думаємо, що подана нами класифікація вичерпує всі можливі категорії народної творчості зв'язаної з місцевими назвами не тільки в Канаді, але й узагалі в різних країнах. Наш матеріал остільки важливий, що зафіксує свіжі факти, скоплені очевидцями, чи найближчою до них генерацією.

Ми свідомі того, що ми не вичерпали всього матеріалу в цьому напрямку. Серед широких кол українського громадянства в Канаді напевно знайдеться ще не один причинок до названих угорі типів фолкльору. Наша праця має за ціль не так зібрання всього матеріалу, як вказання на проблему й упорядкування (систематику) відповідного матеріалу. Щойно порівняння з назовничим фолкльором інших етнічних груп у Канаді й поза нею, може дати вичерпну розв'язку проблеми й може кинути світло на генетичні взаємини устійнених нами типів, а з другого боку причинитися до збагачення методології того рода дослідів. У часах, коли йще дискутується приналежність назвознавства до лінгвістики, історії, чи існування його як самостійної наукової дисципліни, варто — на нашу думку — з'ясувати його відношення до фолкльору й хоч частково (з погляду на матеріал) розв'язати цю проблему.

З М І С Т

	Стор.
Резюме	5
I. Вступні уваги	7
II. Оповідання, перекази й легенди про місцеві назви	8
III. Народні етимології назов	18
IV. Назовниче табу	26
V. Приказки й інші види назовничого фольклору	30
VI. Кінцеві уваги	31

C O N T E N T S

English Resumee	5
I. Introductory Remarks	7
II. Folk tales, oral traditions and legends	8
III. Folk etymologies of names	18
IV. Tabooed names	26
V. Proverbs and popular sayings	30
VI. Conclusion	31

AMERICAN NAME SOCIETY

Incorporated as a non-profit organization under the law of the State of Illinois

announces the publication of its quarterly

NAMES

Editor: **Prof. E. Gudde**, ANS Secretary - Treasurer.

Annual subscription: \$5.00

Published by the University of California Press
BERKELEY 4, Calif. USA.

ONOMASTICA

A topo- and anthroponymic series edited twice a year by

J. B. Rudnyc'kyj

To date the following issues have been published:

- ONOMASTICA I: The Term and Name "Ukraine"** by J. B. Rudnyc'kyj, 132 p. Winnipeg, 1951. Price \$1.50.
- ONOMASTICA II: Canadian Place Names of Ukrainian Origin** by J. B. Rudnyc'kyj, 88 p. Winnipeg, 1951. Price \$1.00.
- ONOMASTICA III: The Names "Galicia" and "Volynia"** by J. B. Rudnyc'kyj, 32 p. Winnipeg, 1952. Price \$0.50.
- ONOMASTICA IV: The Name "Ukraine" in South-Carpathia** by B. Barvins'kyj, 16 p. Winnipeg, 1952. Price \$0.50.
- ONOMASTICA V: L'origine du nom des Ruthénes** par B. O. Unbegaun, 13 p. Winnipeg, 1953. Prix \$0.50.
- ONOMASTICA VI: Contribution to the Methods in Onomastics** by G. M. Lucyk, 24 p. Winnipeg, 1953. Price \$0.50.
- ONOMASTICA VII: Canadian Toponymy and the Cultural Stratification of Canada** by W. Kirkconnell, 16 p. Winnipeg, 1954. Price \$0.50.
- ONOMASTICA VIII: Guagninus' Toponymy of 1611** by O. Kupranec', 32 p. Winnipeg, 1954. Price \$0.50.
- ONOMASTICA IX: Ukrainian Topo- and Anthroponymy in the Intern. Bot. Terminology** by M. Borovs'kyj, Winnipeg, 1955. \$1.00.
- ONOMASTICA X: The Term and Name "Canada"** by I. Velyhors'kyj, Winnipeg, 1955. Price \$0.50.
- ONOMASTICA XI: Canadian Slavic Nomenclature** by J. B. Rudnyc'kyj, Winnipeg, 1956. Price \$0.50.

Obtainable at:

U V A N

P. O. Box 3597, Station B, Winnipeg, Man. Canada.